

A különféle prognózisok forgatókönyvei szerint – összhangban a gazdaság átalakításával – az információs rendszerek akár négyféle úton-módon is fejlődhetnek:

1. A *polimediális* úton befutandó előrehaladás több, egymástól független információtároló eszközt és különböző médiákat vesz igénybe.
2. Az *elektronikus* út a széles körű számítógéphasználatot, interaktív programeszközök alkalmazását, és e programeszközöknek az emberi tapasztalatok szimulálására alkalmassá tételét preferálja.

3. A *digitális* út jellemzője: az összes információforrást csak digitalizált alakban kívánja igénybe venni.

4. A *virtuális* útnak még be kell várnia az ún. virtuális valóság eszközrendszerének kifejlődését. A szerző értelme: a prognózisokat hiba volna „késpénznek” venni, ámde lebecsülni sem szabad jelentőségüket.

/PROCHÁZKA, Boris: Informačné trendy a globálne prognózy. = Bulletin CVTI SR, 2. köt. 2. sz. 1998. p. 3–9.)

(Futala Tibor)

Könyvek a digitális világban*

Néhány, az amerikai könyvkiadókat jellemző adat: a tudományos kiadóknál bevált gyakorlat, hogy a gyűjteményfejlesztő politika ismeretében rendszeresen megküldik a könyvtáraknak a témájukba vágó új könyveket, vagy a róluk szóló információt. Ezzel bizonyos mértékig mentesítik a könyvtárosokat a válogatástól. A módszer helyességét bizonyítja, hogy mindössze a könyvek 3%-át küldik vissza. Az utolsó tíz évben évente mintegy 50 ezer könyv jelenik meg, ebből a könyvtárak számára mintegy 42 ezret figyelnek (nem foglaloznak a szépirodalommal, a tudományos-fantasztikus irodalommal, szakácskönyvekkel stb.). Ezek közül kb. 36 ezer címet néznek át, kihagyva a különlenyomatokat, szövegkönyveket stb. A könyvtáraknak küldendő listákra végül is kb. 25 ezer cím kerül fel. Ez a szám is állandósult az utolsó évtizedben, azaz a tudományos kiadás az internet korában nem csökkent.

A digitális forradalom, az internet, az elektronikus archívum és a virtuális könyvtár megváltoztatta a kutatás, az írás, az információátadás és -tárolás módját, és azt, ahogy egyáltalán az információról gondolkodunk. Az interneten olyan sok az információ, hogy akár információs világegyetemnek is nevezhetjük. A minket körülvevő valós világ és az információs világegyetem között az a különbség, hogy ez utóbbit mi magunk teremtjük száguldó sebességgel, a nyomtatott anyagok digitalizálásával. Az interneten bármely témakörben bárki bármit közzétehet. Következésképpen a világon élő ötmilliárd ember potenciálisan ötmilliárd honlapot jelent, amelyek a teljes tudást, az összes gondolatot és véleményt tartalmazzák. Egy másik megközelítésből nézve az interneten való publikálás tulajdonképpen csak hiúsági kérdés, azaz egy mű közzététele a szerző által – alkalmi áron. Ugyanakkor az interneten megjelenő információk az emberi tudás óriási tárházát is alkotják, amelyet részben már a

világ könyvtáraiban feldolgoztak és katalogizáltak, elérhetővé téve bárhol bárki számára. És itt kezdődik a probléma.

Egy New Jersey-i kutatóintézet két munkatársa azt állítja, hogy egy adott kérdésre bármely keresőeszköz a dokumentumoknak csak az egyharmadát találja meg az interneten. Különböző keresőrendszerek használatával pedig más-más találati halmazzat kapunk.

Az internetről az a vélemény alakult ki, hogy nagyon demokratikus, nagyon individuális, és nagyon amerikai. Olyan információkhoz juthatunk, amelyekkel hóbortos professzorok akarják irányítani a gondolkodásunkat, vagy politikusok akarják befolyásolni a szavazatunkat, vagy kellemetlen cégek akarnak kotorászni a zsebünkben. Ha így nézzük, a könyvek nem demokratikusak, nincs mindenkinek lehetősége arra, hogy szabadon publikálja eszméit. A könyveket szerkesztők és kiadók bírálják el, és kell, hogy kereskedelmi vagy tudományos, vagy mindkét értékük legyen. A társadalmi bírálat sajnálattal jegyzi meg, hogy a radikális vagy népszerűtlen ötletek nem kellő mértékben jelennek meg, míg mások szerint túl sok van az ostoba ötletekből és az úgynevezett népszerű témákból. A könyvkiadókat elsősorban a várható nyereség befolyásolja, és ez is nagyon amerikai. Hová tegyük akkor a tudományos könyveket ebben a rendkívüli elektronikus világban?

Mivel az elektronikus információs környezet olyan határtalan, és egyelőre meghatározatlan, a szerző a magyarázatot két technikai újításban látja: a *hipertextben* és a *teljes kiadási szabadságban*. A kiadási szabadságról már volt szó, de igazából itt is megjelenik az állam és egyes csoportok támadása bizonyos eszmékkel szemben, amilyen-

* A Crimea-konferencián (Ukrajna, Sudak, 1998. június) elhangzott előadás alapján.

nek pl. a pornográfia, a polgári jogok. A hipertextnek, a dokumentumról dokumentumra való navigálásnak is megvannak a problémái. Az emberi gondolkodási folyamat úgy épül, hogy az olvasó a lényegre nem egy részletből, hanem az egész műből tudja meg. Mivel a hipertextben a kapcsolatok végtelenek, és soha nem látni egyben az egészet, a hipertext hasznos eszköz lehet, de vigyázni kell, nehogy ez irányítsa a gondolkodásmódunkat. Más vélemény szerint a hipertext a dekonstrukció logikus következménye: ha nincs megismerhető igazság, ha a szerző nem igazán ismeri a tárgyat, ha az összes szempont egyformán értékes, akkor a szerző alkotása a hipertextkapcsolatok összeállításában nyilvánul meg. A hipertext valahogy a valós életet utánozza, tömértelen lehetőségével és meglepő kimeneteleivel. Vannak olyan vélemények is, hogy a hipertext megszabadít a szerző uralmától, de ezt csak az hiheti el, aki nem szereti a könyveket, vagy irigyli az szerző alkotóerejét.

Ahogy az információs világegyetem növekszik, úgy válnak egyre fontosabbá a régimódi, papírra nyomott könyvek. A könyvek nem fognak eltűnni, mert a könyvek történetekből és azok közzétételéből állnak. A könyvek kényelmesek, jól szervertettek, bizalomra méltóak és szórakoztatók. A rádió megmaradt, amikor a televízió megjelent, és továbbra is járunk moziba, színházba, mert élvezzük a másokkal való együttléteket.

A számítógépes katalógusok több lehetőséget adnak a keresett könyv megtalálására. Ugyanakkor a könyveket nem fogja a digitalizált, elektronikus változat helyettesíteni, vagy legalábbis akkor nem, ha sok az olvasnivaló. A képernyőről kényelmetlen hosszú szöveget olvasni. Valószínűleg fel fognak találni valamilyen készüléket, amelyet könnyű lesz tartani, és úgy lehet olvasni, mint egy könyvet. De hogy lehet majd ezt a könyvtárban az asztalon hagyni, amíg az ember kimegy a barátai-

val beszélgetni? Vagy hogy lehet ebben aláhúzni, széljegyzeteket tenni, összegyűjteni, vagy kávéfoltosan kölcsönadni?

A könyvek azért is megmaradnak, mert szükség van a jól képzett szerkesztők közreműködésére, hogy a szerzőt jobban értsük. Szükség van a kiadóknak, akik eldöntik, mi a jó, és mi a rossz, mi az igaz és a hamis, az értékes és az értéktelen. Szükség van a könyvkereskedőkre, hogy a műveket bemutassák és terjesszék egy vonzó találkozóhelyen, a könyvesboltban, ahol az emberek összejönnek, hogy könyveket válogassanak (még akkor is, ha ez a találkozóhely a weben van). Elmenni egy könyvesboltba rituális, társadalmi esemény. Szükség van a kereskedelmi műveletekre is, amit a kiadás jelent: a szerzők fizetséget kapnak azért, hogy történeteket kitaláljanak, mások azért, hogy műveket értékeljenek, reklámozzanak, és eljuttatnak az olvasóhoz. A könyv megvásárlása a weben lévő ingyenes információval szemben minőségi kritériumot is jelent, akár szórakoztatást, akár tudományos értékítéletet. Olyan világra van szükség, ahol az információ számos formában jelenik meg, lehetőséget adva a választásra, a szabadságra, a mennyiség és a minőség érzékelésére. Az internet bizonyára nőni fog, és átveszi a nyomtatott kiadás néhány mennyiségi és szervezési jellemzőjét. A könyvek megmaradnak, mert alapvető emberi igényeket elégítenek ki, nemcsak azzal, amit közvetítenek, hanem ahogy közvetítenek, ahogy az életünkhöz igazodnak. Amint a kérek, a könyvek is innen oda visznek minket, és miként az interneten, az utazás néha félelmetes és titokzatos.

/FAST, Barry: Books in the digital world. = Library Collections, Acquisitions & Technical Services, 23. köt. 2. sz. 1999. p. 163–167./

(Krizsma Judit)

Az IEEE és az elektronikus információ

Az *Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE)*, vagyis az USA villamosmérnökök intézete mindenki számára ismerősen hangzó név, aki műszaki könyvtárban dolgozott valaha. Az IEEE tekinthető az elektronika, a villamosság, a számítástechnika és az automatizálás valamennyi szakterületének elsődleges információforrásaként. Szoros kapcsolatban áll brit testvérintézetével, az *Institution of Electrical Engineers (IEE)* nevű, hasonló funkciókat betöltő intézménnyel. Ennek az együttműködésnek fő eredményei:

publikációik egységes feldolgozása új elektronikus termékekben, valamint a jól ismert *INSPEC* adatbázisban, amely az IEE terméke.

Az IEEE mint elektronikus újtító

Mélysegesen csalódik az, aki azt hiszi, hogy az IEEE megszerzett babérjain nyugszik. A társulat (mivel elsősorban ennek tekinthető) számos új digitális információs terméket alapozott meg. A 80-as és a 90-es évek elején az IEEE együttműködött az UMI-val egy CD-ROM index és keresőrendszer